

Juhis elektrienergia ostmise riigihangete korraldamiseks

Elektrihindade volatiilsus mõjutab ka elektrienergia ostmisega seotud riigihanked ning Rahandusministeeriumile teadaolevalt on viimaste kuude jooksul märgata tendentsi, kus elektrienergia ostmiseks korraldatud riigihanked luhtuvad, kuivõrd ühtegi pakkumust ei esitata. Riigihangete seaduse kohaselt võib hankija, kui avatud või piiratud hankemenetluse või väljakuulutatud lihthankemenetluse käigus ühtegi pakkumust ei esitata, korraldada uue riigihanke väljakuulutamisetähtaajaga läbirääkimistega hankemenetlusena. Kahjuks nähtub riigihangete registrist, et isegi sellised läbirääkimistega hankemenetlused, kus hankija pöördub otse elektrienergia müüjate poole ettepanekuga läbi rääkida või pakkumused esitada, lõpevad sageli siiski lepinguta. Meile teadaolevalt luhtuvad ka sellised riigihanked, kus on võimalik pakkuda elektrienergiale nii fikseeritud kui ka börsihinda või teatud juhtudel pakkuda universaalteenuse tingimustel.

Selleks, et anda hankijatele soovitusi, kuidas seada elektrienergia riigihangetes sellised tingimused, mille kohaselt oleks elektrienergia müüjatel võimalik siiski riigihangetel pakkuda, pöördusime ettepanekute ja soovitude saamiseks elektrimüüjate poole. Palusime oma pöördumises välja tuua põhjused, miks pakkujad nendel riigihangetel pakkumusi esitanud ei ole ning millised peaksid müüjate hinnangul olema elektrienergia ostmiseks korraldatavate riigihangete tingimused, et elektrienergia müüjad nendel osaleda saaksid ja sooviksid.

Pöördumisele laekunud vastuste põhjal toome välja järgmised soovitusel, mida elektrienergia riigihangetel võiks arvestada.

1. Elektrimüüjad tõid välja, et praegustes volatiilse elektrienergia hinna tingimustes ei ole võimalik tavapärane olukord, kus pakkumus peab olema jõus vähemalt 90 kalendripäeva ja seda eriti juhul, kui hankija soovib elektrit osta fikseeritud hinnaga. Sellise nõude puhul tuleb arvestada, et hinna sisse on täiendava kulukomponendina arvestatud ka kõrge hinnamuutuse risk, mis aga tõstab riigihankel pakutavat hinda. Kuivõrd riigihangete seadus ei võimalda enamasti hankelepinguni jõuda mõne päevaga, ja juhul, kui on täidetud väljakuulutamisetähtaajaga läbirääkimistega hankemenetluse alused, saaks hankija praegustes tingimustes kasutada riigihanke vahendeid, st kas raamlepingut või dünaamilist hankesüsteemi. Nii raamlepingu kui ka dünaamilise hankesüsteemi puhul on võimalik pakkujate kõrvaldamise aluste ja kvalifikatsiooni kontrollimine läbi viia nõ esimeses etapis ning hankelepingu sõlmimise etapis võrrelda lühikese aja jooksul vaid pakutavaid hindu, ooteaja kohaldamine enne hankelepingu sõlmimist ei ole kohustuslik. Raamlepingu puhul tuleks meeles pidada, et uute hindade esitamine on võimalik üksnes siis, kui hankelepingud sõlmitakse minikonkursi tulemusel. Raamlepingutes tuleks loobuda nõudest, mille kohaselt peab minikonkursil pakutav hind olema kindlasti sama või väiksem kui raamlepingus kokku lepitud hind. Dünaamilise hankesüsteemi eelis raamlepingu ees seisneb selles, et sellega saab vastupidiselt raamlepingule kogu kehtivuse ajal liituda uusi ettevõtjaid.

2. Riigihanke alusdokumendid, sh eriti tehniline kirjeldus ning hankelepingu tingimused peavad vastama turuolukorrale ning kehtivale regulatsioonile. Näiteks tuleb silmas pidada, et universaalteenuse hinnas sisaldub tootjahind, mis kinnitatakse Konkurentsiameti poolt ning elektrimüüja teenuse osutamise seotud põhjendatud kulud ja mõistlik ärikasum. Seega võib universaalteenuse hind muutuda näiteks lähtuvalt põlevkivi või CO₂ hinna tõusust või

langusest. Sellest tulenevalt tuleb hankelepingus vastav hinna muutmise regulatsioon ette näha. Samuti tuleb hankijal nõuda hinna esitamist viisil, mis vastab elektrituruseaduses sätestatule. Näiteks ei tohi elektrimüüja universaalteenuse hinnale lisada teenustasu (see sisaldub universaalteenuse hinnas), mistõttu sellisel viisil hinna esitamise nõudmine ei ole korrektne.

Elektrienergia ostmisel börsihinnaga peaks olema riigihanke alusdokumentidest selgesti arusaadav, kas soovitakse hinna esitamist kuu keskmise või tunnihinna alusel, kusjuures elektrimüüjad töid välja, et elektri hinnastamine kuu keskmise hinnaga ei kajasta tegeliku börsituru olemust ning tekitab müüjale lisakulu. Elektrienergia ostmisel fikseeritud hinnaga peaks praegusel ajal olema fikseeritud ka tarbitavad kogused. Mahtude suurenemisel peaks hankelepingus sisalduma regulatsioon, mille kohaselt hinnastatakse lisanduvaid mahte ja mõõtepunkte näiteks börsihinna alusel.

Kui riigihankes nõutakse pakkumuse esitamist mitmele alternatiivsele hinnaalusele (börsihind, fikseeritud hind ja universaalteenuse hind), ei tohiks hankija jätta endale õigust hankelepingu kehtivuse ajal valida, millise hinna alusel nad erinevates mõõtepunktides ja erinevatel perioodidel elektrienergiat ostavad, kuivõrd selliste tingimuste korral ei ole müüjal võimalik riske optimaalselt maandada, mis suurendab oluliselt riigihankes pakutavat hinda. Näiteks kui hankija on küsinud fikseeritud ja börsipõhist hinda ja müüja ei tea, kui palju ja mis perioodidel kummagi hinna alusel müük toimub, siis peab ta tegema mõlema hinna tagamiseks vajalikud tehingud kogu hankemahule, st kogused planeeritakse sisuliselt topelt ning on selge, et üks neist tehingutest jääb tegelikkuses toimumata ja sellega kaasneb müüjale kahju, mis omakorda toob kaasa selle, et hankes pakutavad hinnad on kallimad kui need võiks olla. Kui hankija siiski soovib küsida alternatiivseid hinnapakumisi, peaks ta hankelepingu sõlmimisel valima ühe hinnatüübi, mille alusel kogu hankelepingu perioodil elektrienergiat müüakse. Selline võimalus ning valiku tegemise alused peavad olema sätestatud ka riigihanke alusdokumentides.

3. Üle tuleks vaadata hankelepingute tingimused ning viia hankija ja elektrimüüja kohustused ning õigused omavahel tasakaalu. Elektrimüüjad töid välja, et paljudes lepingutes ei ole jäetud müüjale võimalust lepingu ennetähtaegseks lõpetamiseks. Selline klausel, koos kaasuva leppetrahvi tasumise kohustusega, kaitseks elektrimüüjat äärmuslike kahjude tekkimise eest, eriti väga suure tarbimisega riigihangetel. Kuivõrd elektrienergia ostmine on oma olemuselt küllatki universaalne ning erinevate müüjate üldtingimused ei erine teineteisest suurel määral, võiks riigihangetel kasutatavate hankelepingu üldtingimuste kehtestamisel juhinduda elektrimüüjate lepingute üldtingimustest.

4. Lisaks eeltoodule võiksid hankijad riigihanke ettevalmistamisel püüda vähendada ettevõtjate halduskoormust näiteks järgmistes punktides:

- pakkumuste esitamise tähtpäev ei tohiks olla mitte varasem kui kell 11:00, et pakkumuse esitamisel oleks võimalik aluseks võtta kõige värskemad börsiandmed;
- riigihanke alusdokumentide muutmisel tuleks selgelt välja tuua, mida on hankedokumentides muudetud;
- pakkujalt nõutavaid avaldusi ja kinnitusi võiks olla võimalik esitada ühes dokumendis ja tuleks loobuda kohustusliku dokumendi esitamise nõudest juhul, kui sisuliselt ei ole pakkujal vajadust dokumenti esitada (nt ühispakkumisega seotud dokumendid, volitus, ärisaladus);

- hankemenetluste läbiviimise hajutamine. Enamus elektrienergia riigihankeid korraldatakse IV kvartalis. Ettevõtja jaoks on keeruline sellist sesoonset töökoormuse kasvu juhtida, mistõttu võib juhtuda, et kõikidel hangetel lihtsalt ei jõuta osaleda. Hankemenetluse korraldamine näiteks kevadel või suvel (enne kütteperioodi algust) võib ka osutada hankijatele soodsamaks, kuna siis võivad ka pakutavad hinnad olla madalamad.

Elektrimüüjate vastused meie pöördumisele on kättesaadavad Rahandusministeeriumi dokumendihaldussüsteemist järgmiste linkide kaudu:

AS Eesti Energia <https://adr.rik.ee/ram/dokument/13667886>

AS Eesti Gaas <https://adr.rik.ee/ram/dokument/13690958>

Elektrum Eesti OÜ <https://adr.rik.ee/ram/dokument/13667825>

OÜ VKG Eelektrivõrgud <https://adr.rik.ee/ram/dokument/13712720>

Rahandusministeeriumi riigihangete ja riigiabi osakond

17.01.2023